Lehrplan
Plan d'instrucziun
Piano di studio 21

Linguas

chapitels introductivs

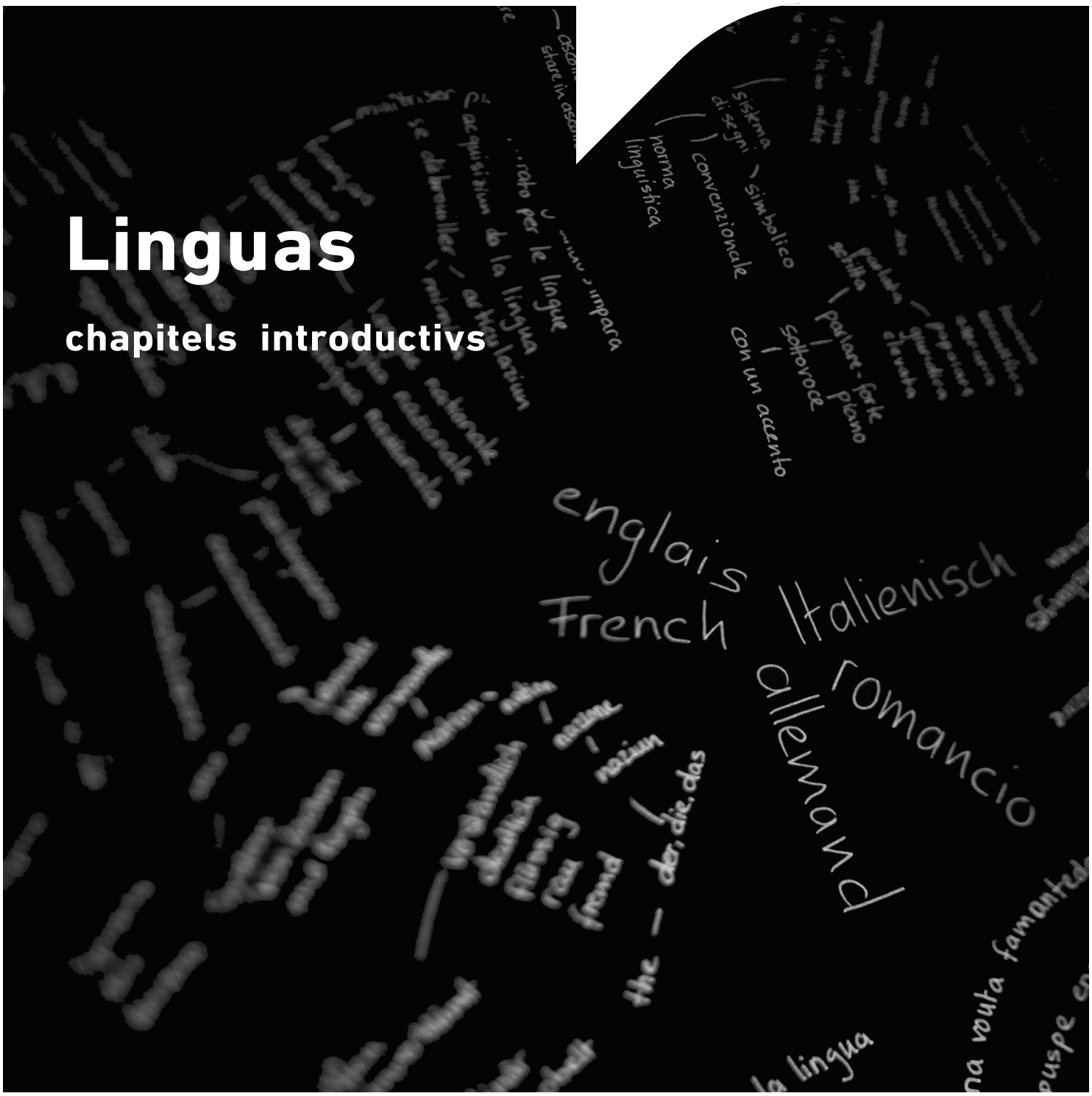

CDEP-T
Conferenza dals directurs
chantunals da l'educaziun publica
da la Svizra tudestga

Impressum

Editura:	Departement d'educaziun, cultura e protecziun da l'ambient dal Grischun
Tar quest document:	Plan d'instrucziun 21 Ediziun dals 15-03-2016
Maletg da la cuverta:	Corina Venzin

Copyright:	Ils dretgs d'auturas e d'auturs ed ulteriurs dretgs da questa pagina d'internet ha la CDEP-T. Cun chargiar giu cuntegns (texts, maletgs, datotecas) da questa pagina d'internet na vegnan transferids nagins dretgs.

Internet:	gr-r.lehrplan.ch

Cuntegn

Davart il champ	2
Impurtanza e finamiras	3
Infurmaziuns didacticas	6
Infurmaziuns davart la structura ed il cuntegn	13

Davart il champ

Il champ linguas sa cumpona da la lingua da scola, la 1., la 2. e la 3. lingua estra. En ils chapitels introductivs vegnan descrits l'emprim ils tratgs cuminaivels da tut las linguas, lura vegnan menziunadas las particularitads. Il svilup da las cumpetenzas vegn preschentà separadamain per lingua. La structura cuminaivla da la lingua da scola e da la lingua estra permetta da duvrar cun cleras finamiras sinergias tranter las linguas.

Impurtanza e finamiras

Linguas en la societad

Individi e societad	La lingua permetta a l'uman d'ademplir ses basegn da savida, barat e communicaziun. Tras la lingua emprendan las scolaras ed ils scolars ad enconuscher il mund. Sco en l'art figurativ e sco en chant e musica chattan els tras la lingua in'expressiun unica e sviluppan tras quai lur identitad. Tras la lingua expriman els er las relaziuns socialas. La lingua serva ultra da quai sco med per la furmaziun politica. Tras la lingua sa mussan las scolaras ed ils scolars sco abels da crititgar, argumentar e reflectar. Els s'integreschan cun responsabladad en la societad e concepeschan quella activamain. L'abilitad da manar ina communicaziun linguistica conscienta e cun responsabladad è pia ina da las finamiras principalas da la furmaziun da scola.
Diversitad linguistica e culturala	La lingua ha ina funcziun-clav per exprimer chapientscha vicendaivla, respect e toleranza. Ina communicaziun linguistica vicendaivla è pia la basa per ina convivenza paschaivla. La furmaziun linguistica cumpiglia perquai cumpetenzas linguisticas ed interculturalas. Ellas servan a la communicaziun tranter las regiuns da la Svizra e suror il cunfin linguistic. La confruntaziun cun ellas permetta in access a la cultura (linguistica) ed a l'istorgia da la regiun, en la quala la lingua sa chatta. En Svizra e particularmain en il Grischun ha la plurilinguitad in'impurtanza che furma l'identitad ed è ina plivalur culturala. Tractar cun la plurilinguitad e cun la diversitad culturala sin in pitschen spazi è a medem temp in enritgiment ed ina sfida, tant per emprender la lingua sco er per la convivenza. Ina particularitad èn regiuns, nua ch'i vegnan discurridas almain duas linguas differentas. La Svizra plurilingua enconuscha numerus dialects, las quatter linguas naziunalas ed ulteriuras emprimas linguas (linguas d'origin).
Linguas chantunalas	La colliaziun virtuala e reala da noss mund ha per consequenza che nus communitgain privatamain e professiunalmain pli e pli cun umans d'autras linguas. Enconuschientschas linguisticas augmentan nossas schanzas persunalas e professiunalas sin il martgà da lavur. Il tudestg è d'ina impurtanza centrala sco lingua franca orala e scritta en Svizra e suror las regiuns linguisticas. Emprender ina segunda lingua naziunala è motivà da l'economia e da la societad. Sin plaun chantunal han las linguas chantunalas tudestg, rumantsch e talian in'impurtanza prioritara. En las parts rumantschas e talianas dal chantun èn indispensablas enconuschientschas dal tudestg. Il talian ha ina gronda impurtanza sin il martgà da lavur svizzer ed en las relaziuns (inter)naziunalas cun il Tessin vischin e cun l'Italia. Il rumantsch è d'impurtanza sco quarta lingua naziunala, sco lingua chantunala e sco emprima lingua dals Rumantschs, e quai tant en il diever da la lingua privat sco er public.
Englais e franzos	En ils chantuns da lingua tudestga ed en ils chantuns plurilings resta il diever dal franzos stabil. Il franzos è ultra da quai impurtant sco lingua cuminaivla da la Francofonia mundiala.

Linguas en il context da scola

Basas giuridicas e recumandaziuns	Il Plan d'instrucziun 21 sa basa sin la strategia da linguas da la CDEP dals 25 da mars 2004. Sco finamiras vegnan numnads ils suandants puncts: • promover consequentamain las cumpetenzas da la lingua da scola a partir da la scolina; • acquistar cumpetenzas en almain ina segunda lingua naziunala; • acquistar cumpetenzas da l'englais; • porscher l'acquisiziun da cumpetenzas d'ina ulteriura lingua naziunala; • promover cumpetenzas en l'emprima lingua en cas d'ina autra lingua da derivanza.

	En la lescha federala da linguas (2007) vegnan formuladas finamiras per promover la plurilinguitad individuala ed instituziunala, da las qualas las mesiras vegnan explitgadas e definidas en l'ordinaziun federala da linguas (2010). Per il chantun Grischun valan supplementarmain la lescha chantunala da linguas (2006), l'ordinaziun chantunala da linguas (2007) sco er la lescha da scola (2012) e l'ordinaziun da scola (2012).
Premissas individualas	Mintga uffant ha in'atgna biografia linguistica ed atgnas premissas che duain vegnir resguardadas en la furmaziun da scola. Mintga lingua ch'in uffant ha ed emprenda supplementarmain, ha sia valur. La stima da l'emprima lingua rinforza l'identitad (linguistica), la conscienza per ulteriuras linguas e l'acquisiziun da la lingua.
Occupaziun cun l'estetica	Tractar cun lingua e cun texts permetta dal cumenzament ennà a la scola da far experientschas esteticas ch'èn la basa per reflexiuns linguisticas. Svegliads pon vegnir l'interess per diversas furmas linguisticas (p.ex. ritmus, rima, repetiziun, vers) ed il plaschair da tractar cun la lingua (p.ex. tscherna da pleds, embelliments, melodia, onomatopea). Tant experientschas esteticas sco er la reflexiun en chaussa èn premissas impurtantas per concepir las cumpetenzas linguisticas e l'atgna producziun linguistica.
Promoziun da las cumpetenzas linguisticas sco incumbensa da tut ils singuls roms	La lingua ha in'impurtanza speziala suror il champ linguas. L'acquisiziun da la lingua capita en tut ils champs. Tranter las cumpetenzas linguisticas e strategias acquistadas en la lingua da scola en udir, leger, discurrer e scriver e tranter las cumpetenzas linguisticas specificas dal rom pon ins profitar da sinergias. Las scolaras ed ils scolars approfundeschan uschia lur cumpetenzas linguisticas er en auters singuls roms, cun applitgar las strategias acquistadas er en in nov context sco er cun amplifitgar lur vocabulari e lur repertori da differentas sorts da texts. (Guardar era *Basas*, chapitel *Chapientscha da l'emprender e da l'instrucziun*.) A scolaras e scolars ch'emprendan tudestg, rumantsch resp. talian sco segunda lingua porscha la persuna d'instrucziun en tut ils champs in sustegn specific per engrondir las cumpetenzas linguisticas en la lingua da scola: noziuns-clav, documents auditivs, texts linguisticamain pli simpels, glistas da pleds, facilitaziuns lexicalas ordavant u in'instrucziun adattada al nivel. Entant ch'il sentiment linguistic exista intuitivamain per l'emprima lingua, sto el vegnir sviluppà intenziunadamain per la segunda lingua.
Scolas da lingua tudestga, rumantscha, taliana, scolas bilinguas	Il chantun Grischun enconuscha scolas da lingua tudestga (cun la 1. lingua estra rumantsch u talian), rumantscha e taliana. Tut las scolas publicas dal Grischun èn da princip attribuidas ad ina da questas quatter scolas linguistic-regiunalas. En vischnancas plurilinguas ed en vischnancas da lingua tudestga po la regenza - sin dumonda da la vischnanca - permetter da manar scolas popularas bilinguas e classas bilinguas en l'interess da mantegnair ina lingua tradiziunala resp. da promover las linguas chantunalas rumantsch u talian. Las diversas expressiuns da las scolas da lingua rumantscha, taliana e bilinguas reflecteschan particularitads linguistic-culturalas. En scolas da lingua rumantscha è rumantsch la lingua da scola. La vischnanca decida, sch'i vegn instruì l'idiom u rumantsch grischun sco lingua d'alfabetisaziun. En il 3. ciclus vegn instruì per rumantsch circa in terz dals champs *natira, uman e societad, art ed activitads expressivas* e *chant e musica*. Las cumpetenzas dal modul *orientaziun professiunala* vegnan sviluppadas per rumantsch e tudestg. Il plan d'instrucziun è concepì uschia, che la lingua estra tudestg daventa pli e pli la segunda lingua d'instrucziun. Quai garantescha che las scolas da lingua rumantscha perparan las scolaras ed ils scolars per l'instrucziun dal stgalim secundar II. En las scolas da lingua taliana è la 1. lingua estra tudestg dotada pli fitg gia en il 2. ed en spezial en il 3. ciclus che la 1. lingua estra en il territori da lingua tudestga.

	Quai facilitescha la midada al stgalim secundar II. Las scolas bilinguas (p.ex. Malögia, Samedan) e las classas bilinguas (p.ex. Glion, Cuira) èn in element fix dals conturns da scola dal Grischun. Ellas gidan bain a mantegnair e promover las linguas minoritaras chantunalas e servan sco model per projects sumegliants en auters chantuns. Studis scientifics han mussà che l'instrucziun bilingua augmenta la motivaziun per l'acquisiziun da la lingua, influenzescha a moda positiva l'acquisiziun da cumpetenzas linguisticas e promova las prestaziuns da transfer. Ulteriuras infurmaziuns chattais Vus en las directivas per manar scolas u singulas partiziuns da classas a moda bilingua en il senn d'ina immersiun parziala.
Lingua da scola sco segunda lingua (promoziun d'uffants da lingua estra)	Tudestg, rumantsch resp. talian sco segunda lingua è in element da l'acquisiziun da la lingua en la scola populara (promoziun d'uffants da lingua estra) che na vegn dentant betg preschentà spezialmain en il plan d'instrucziun. Da princip ston ins empruvar da cuntanscher las cumpetenzas da basa formuladas en la lingua da scola. Ulteriuras infurmaziuns pudais Vus leger en las directivas davart l'instrucziun da promoziun per scolaras e scolars da lingua estra.
Instrucziun en la lingua e cultura da la patria	En l'instrucziun en la lingua e cultura da la patria (instrucziun LCP) augmentan las scolaras ed ils scolars da lingua estra las cumpetenzas en lur emprima lingua e las enconuschientschas da lur cultura da derivanza. Ils purtaders da l'instrucziun LCP èn per regla ils consulats u las ambassadas dals pajais da derivanza, per part èn quai er uniuns privatas. Las instituziuns responsablas per la scola mettan a disposiziun a quests - tenor la lescha da scola - gratuitamain locals d'instrucziun e tenor pussaivladad als concedan els er il temp necessari durant l'instrucziun usitada.

Infurmaziuns didacticas

Sinergias en connex cun l'acquisiziun da la lingua tranter ils roms da lingua

Didactica da la plurilinguitad	La finamira da l'instrucziun da lingua n'è betg la bilinguitad perfetga, mabain la scolaziun a la plurilinguitad funcziunala. La plurilinguitad funcziunala vul cuntanscher in repertori multifar e dinamic cun cumpetenzas differentamain progredidas en differents secturs da cumpetenza resp. en differentas linguas, per pudair agir cun in success linguistic en differentas situaziuns. Las scolaras ed ils scolars sa basan en l'acquisiziun da la lingua sin quai ch'els han gia emprendì ed augmentan uschia lur repertori pluriling a moda effizienta. La plurilinguitad po vegnir promovida ed utilisada en tut ils roms.
Transfer da savida e strategias tranter las linguas	Bleras chaussas en l'acquisiziun da la lingua vegnan emprendidas u automatisadas intuitivamain. L'effizienza da l'acquisiziun da la lingua vegn augmentada, sche las scolaras ed ils scolars daventan abels da nizzegiar conscientamain il potenzial da transfer tranter las linguas: Sch'igl è gia vegnì elavurà en l'instrucziun en la lingua da scola, co ch'ins segna e renda accessibels pleds nunenconuschents u co ch'ins survegn la survista d'in text avant ch'al leger, po quai vegnir activà cun cleras finamiras en l'instrucziun da linguas estras. Viceversa ha lieu in accuplament reactiv da las linguas estras a la lingua da scola ed ad autras emprimas linguas. En l'instrucziun da linguas estras profitan las scolaras ed ils scolars pli e pli da parallelas en il vocabulari (p.ex. tud. die Diskussion, *rum. la discussiun, tal. la discussione, engl. the discussion, franz. la discussion*). La persuna d'instrucziun permetta d'emprender las strategias da lingua cun laschar far experientschas e cun nominar las modas da proceder. Ultra da quai promova ella il transfer da quai ch'ins ha emprendì per chapir novas chaussas. La cumparegliaziun tranter las linguas promova pia la chapientscha per l'atgna lingua. En il chantun Grischun favurisescha la situaziun linguistica il diever da sinergias en connex cun l'acquisiziun da la lingua.
Sensibilisaziun per varietads	Da l'ir enturn conscientamain cun lingua fa part er la sensibilisaziun per las varietads linguisticas: tenor situaziun (p.ex. formala/informala, a bucca/a scrit) e geograficamain (tudestg a Francfurt u Vienna; talian a Puschlav, Lugano u Palermo; rumantsch a Sedrun (tuatschin) u Sta. Maria (jauer); englais a Londra, en Scozia u a Vancouver; franzos a Neuchâtel, Dakar, Paris u Montréal). En la Svizra tudestga èsi impurtant da dumagnar il dialect e la lingua da standard per l'integraziun sociala e per la profilaziun professiunala. Er rumantsch, talian, englais e franzos vegnan discurrids en differentas varietads. L'instrucziun da linguas estras sa drizza tenor ina lingua da standard resp. ina lingua d'alfabetisaziun, permetta però er scuntradas cun differentas varietads.

Reflexiun davart il process d'emprender e percepziun da sbagls

Reflexiun davart il process d'emprender e giudicament orientà a la promoziun	En in giudicament cumplessiv ed orientà a la promoziun vegnan integrads ils products a scrit, las contribuziuns a bucca, tadlar e chapir sco er leger. Sco basa servan finamiras da l'instrucziun transparentas ed orientadas a las cumpetenzas ensemen cun ils criteris appartegnents. In giudicament ch'è orientà uschia, permetta a las scolaras ed als scolars pli e pli da ponderar davart lur agen emprender e da valitar sezs lur prestaziuns (p.ex. portfolio, schurnal d'emprender, portfolio europeic da linguas). Cussegliaziuns vicendaivlas cun cleras finamiras e resuns profitan da las resursas avant maun en la classa (p.ex. en in partenadi d'emprender, en in giudicament tranter eguals). La conscienza da la qualitad vegn rinforzada tras il barat.

Percepziun da sbagls	Sbagls capitan sin differents plauns. L'intenziun communicativa preceda adina la correctadad formala. Ils sbagls duain vegnir utilisads per il process d'acquisiziun da las differentas linguas uschia che quai fa senn. In cumportament correctiv differenzià s'adatta a las differentas situaziuns d'emprender: Per promover il discurs fluid vegni curregì a moda discreta, per in diever correct da la lingua èn necessarias correcturas cun cleras finamiras. Correcturas da l'ortografia correspundan al stadi d'emprender, a la lezia u al pensum da scriver ed al process da scriver. Persunas ch'emprendan ina lingua estra furman - tut tenor il stadi da lur emprender - in sistem linguistic specific: la lingua provisorica u l'interlingua (tud. Lernsprache, tal. interlingua, engl. interlanguage, franz. interlangue). Ella designescha in sistem linguistic dinamic ch'ha atgnas reglas. Las caracteristicas tipicas èn il transfer da l'emprima lingua e d'ulteriuras linguas e la faussa furmaziun d'analogias (p.ex. surgeneralisaziun). La lingua provisorica da tempra individuala sa sviluppa cuntinuadamain vers la norma da la lingua d'arriv. Ils sbagls che resultan en quest connex pon vegnir duvrads sco indicaturs dal stadi d'emprender actual e pia sco schanza.

Chaussas transversalas ed infurmaziuns davart il 1. ciclus

Accents pertutgant cumpetenzas transversalas	Bleras da las cumpetenzas transversalas han da far directamain u indirectamain cun lingua. Per sviluppar las cumpetenzas metodicas stattan en il center l'abilitad linguistica, la schliaziun d'incumbensas / problems, il trair a niz infurmaziuns. Tar las cumpetenzas persunalas stat en il center l'autoreflexiun. Per acquistar cumpetenzas socialas èn ils accents l'abilitad da cooperar e da schliar conflicts sco er l'ir enturn cun la diversitad sociala. (Guardar era *Basas*, chapitel *Cumpetenzas transversalas*).
Medias	Sa confruntar a moda constructiva e critica cun las medias è in potenzial multifar per ils process d'instruir e d'emprender en connex cun l'agir linguistic, il trenament linguistic e la reflexiun linguistica. En l'instrucziun vegnan duvradas differentas medias per che las scolaras ed ils scolars emprendian d'enconuscher e da valitar lur diversitad. En quest connex reflecteschan els davart las caracteristicas, il diever da la lingua e las differentas funcziuns. Els dovran las medias sco funtaunas d'infurmaziun ed elavuran talas. En il trenament linguistic dovran las scolaras ed ils scolars differentas medias e differents instruments per acquistar ed approfundar cumpetenzas linguisticas. Las medias gidan en spezial ad elavurar il cuntegn e la furma linguistica da texts. En l'interacziun entaifer ed ordaifer la scola emprendan las scolaras ed ils scolars da duvrar e-mails, brevs e raits socialas (guardar era il plan d'instrucziun dal modul *Medias ed informatica*).
Infurmaziuns davart il 1. ciclus	En il 1. ciclus è il tadlar focusà ina cumpetenza centrala. Cun linguarias, vers e chanzuns sviluppan ils uffants tras il gieu cumpetenzas linguisticas. Els s'acquistan novas noziuns e lur significaziun ed exerciteschan in diever da la lingua adequat a la situaziun. En gieus da rollas midan els la perspectiva. Ils uffants emprendan da sa far valair linguisticamain en la classa u da sa retrair e d'observar en quest connex reglas. Els emprendan a leger e scriver. I reussescha d'emprender a leger e scriver, uschespert che l'interess per quai è avant maun. Per l'acquisiziun da la scrittira perfecziuneschan els lur abilitads motoricas. En il 1. ciclus èsi impurtant da far experientschas multifaras cun l'atgna lingua e cun autras linguas per perfecziunar il sentiment linguistic. Pli e pli pensan ils uffants davart questas experientschas e pli e pli vegnan els conscients da lur strategias.

	Las scolaras ed ils scolars scuntran uffants cun autras linguas e culturas e vegnan sensibilisads uschia per la diversitad linguistica e culturala (guardar era *Basas*, chapitel *Puncts centrals dal 1. ciclus*).
Promoziun da las cumpetenzas linguisticas en tut ils champs	La promoziun da la cumpetenza linguistica è decisiva per il success en scola. La lingua è in instrument fundamental da l'acquisiziun da savida, dal barat e da la reflexiun. En la lingua da scola vegn tschentada la basa che vegn applitgada ed amplifitgada en l'instrucziun dal rom. Per approfundar las cumpetenzas linguisticas ston las scolaras ed ils scolars far diversas experientschas linguisticas. Ils novs meds d'instrucziun han ina vasta purschida stampada ed electronica. En tut ils champs e tar tut las chaussas transversalas vegni renvià al fatg, ch'i vegnan - supplementarmain als meds d'instrucziun - utilisadas chaschuns d'emprender ordaifer la scola e funtaunas d'infurmaziun autenticas e vivas. Là, nua ch'in stgalim da cumpetenza na po betg vegnir sviluppà cun il medium città, vegn duvrà in auter medium da la medema lingua u il medem medium en in'autra lingua. Quai garantescha ina promoziun da linguas cumplessiva.

Linguas da scola tudestg, rumantsch e talian

Ir enturn cun furmas linguisticas	Ils uffants han gia fatg experientschas cun differentas furmas linguisticas. Questas experientschas recepescha la scola populara per pruvar en il gieu las differentas furmas linguisticas, rinforzar l'interess da linguas ch'è avant maun sco er reflectar davart il diever e la funcziun da las furmas linguisticas. Las scolaras ed ils scolars emprendan d'applitgar quellas tenor la situaziun: dialect e lingua da standard tudestg; dialect e talian da standard; dialect local, idiom u rumantsch grischun. Tut tenor il diever specific da la lingua applitgeschan els la furma a moda creativa, cun quità, linguisticamain correcta, a bucca, a scrit e.u.v.
Cruschada da las cumpetenzas en l'agir linguistic	En il mintgadi d'instrucziun èn las quatter acziuns linguisticas tadlar, leger, discurrer e scriver darar isoladas, mabain encruschadas ina cun l'autra. Tar il dialog tutgan p.ex. il discurrer ed il tadlar. Las scolaras ed ils scolars augmentan lur vocabulari a moda receptiva cun chapir la significaziun dals pleds en il context ed a moda productiva cun empruvar da duvrar pleds e modas da dir a moda adequata. Sche las scolaras ed ils scolars san imitar, raquintar, resumar u elavurar en in'autra furma in text tadlà u legì, sa mussa la chapientscha sin differents plauns.
Tadlar e discurrer	Diversas situaziuns a bucca permettan da sviluppar differents registers. Ils elements impurtants per ina demananza e preschentaziun segira èn ina furma linguistica confurma als adressats, il diever adequat da la vusch ed il contact visual. En l'interacziun cun in visavi vegnan utilisadas las cumpetenzas auditivas sviluppadas. P.ex. poi vegnir reagì sin signals paraverbals e nunverbals cun dumandar suenter u cun resumar en agens pleds. Las scolaras ed ils scolars reflecteschan regularmain davart lur cumportament auditiv, preschentativ resp. discursiv.
Leger e scriver	Las scolaras ed ils scolars s'acquistan ed exerciteschan las capacitads da leger; els emprendan pli e pli a chapir texts pli cumplexs e vegnan animads da sviluppar agens interess da lectura. Tras ina vasta purschida vegni provedì a quests differents interess da lectura ed a questas differentas prestaziuns. Scriver occupa ina posiziun speziala en l'agir linguistic. En il center da l'instrucziun stattan il process da scriver ed ils products da scriptura. Las scolaras ed ils scolars emprendan, co chattar ideas, co planisar il process da scriver, a formular texts ed ad elavurar quels areguard il cuntegn e la furma linguistica. Tut tenor la situaziun e l'intenziun da scriver e tut tenor la spezia da text vegnan tschentads differents accents: p.ex. chapientscha dal cuntegn, concepziun

	linguistica u correctadad formala. En il process da scriver collavuran las scolaras ed ils scolars en differentas constellaziuns. Cun elavurar ils texts pon las vistas da las conscolaras e dals conscolars u da la persuna d'instrucziun gidar ad augmentar la qualitad dal text.
Reflexiun davart la lingua e svilup da savida linguistica	En *Lingua(s) en il focus* sviluppan scolaras e scolars la savida da la lingua. Els rimnan, ordineschan e categoriseschan fenomens linguistics e fan supposiziuns davart las reglas fundamentalas. Ultra da quai s'acquistan els noziuns grammaticalas e reglas ortograficas. Sch'i vegn abstrahà ed instruì memia baud noziuns grammaticalas e reglas ortograficas, pregiuditgescha quai l'acquisiziun da la lingua. Cuntravenziuns cunter las normas èn usitadas en il process d'acquisiziun e pon vegnir duvradas per emprender. Las normas linguisticas vegnan però tematisadas dal cumenzament ennà, perquai che mo quel ch'enconuscha la norma sco grondezza giavischada, po er empruvar da la cuntanscher. Durant il temp da scola sviluppan las scolaras ed ils scolars in repertori per ponderar davart il diever da la lingua (p.ex. lingua che tegna quint da las schlattainas, furmas d'appellaziun, varietads discurridas e scrittas sco SMS e chat, diever da terms specifics) e davart las structuras linguisticas (p.ex. furmaziun da pleds e da frasas). Las furmas da reflexiun e las noziuns necessarias per quai èn adattadas a la vegliadetgna ed a la capacitad.
Reflexiun davart litteratura	En *Litteratura en il Focus* sa fatschentan las scolaras ed ils scolars conscientamain cun la lingua sco product concepì, che po inspirar lur atgna creaziun linguistica. Els survegnan spazi da s'approfundar en divers texts litterars da l'atgna cultura u d'autras culturas (p.ex. litteratura per uffants e giuvenils, comic, cudesch auditiv, DVD, teater) e da sa confruntar a diversa moda cun quai: 1. Confruntaziun cun texts litterars: La chapientscha litterara vegn sustegnida d'in tractament creativ dal text resp. d'ina communicaziun consecutiva (p.ex. percepir l'atgna glina, sviluppar maletgs interns, discurs litterar). En quest connex sviluppan las scolaras ed ils scolars in agen gust da lectura. 2. Confruntaziun cun differentas auturas e cun differents auturs sco er cun differentas culturas: Ils texts litterars èn vegnids scrits d'auturas e d'auturs en lur temp ed en lur ambient specific. La savida davart las auturas ed ils auturs sco er davart lur cultura porscha bleras propostas per encleger il text e permetta ina vasta chapientscha d'in text litterar. 3. Texts litterars: cumposiziun ed effect: Els èn concepids a moda speziala. Questa concepziun è medemamain impurtanta per la chapientscha dals texts.
Scrittira	Las scolaras ed ils scolars emprendan da scriver en lur scrittira persunala a moda legibla e currenta. Il cumenzament vegn instruida ina scrittira colliada parzialmain (scrittira da basa). Sa basond sin quella sviluppan las scolaras ed ils scolars ina scrittira persunala. Els vegnan sensibilisads dal 1. ciclus ennà per ina buna posiziun dal corp e per andaments optimals dal process da scriver.
Scriver sin tastatura	Las scolaras ed ils scolars emprendan da duvrar effizientamain la tastatura. Els emprendan dal cumenzament ennà d'avair quità dal plazzament ergonomic da la detta e dals mauns. En il 2. ciclus sa porscha la scolaziun individuala cun agid da programs adattads per emprender da scriver sin tastatura, che permettan d'emprender autonomamain en il rom da furmas d'instrucziun avertas. Per quest intent è previsa en il 2. ciclus ina structura da temp en il rom dal modul *Medias ed informatica*. I n'è betg la finamira da la scola populara da savair dumagnar perfetgamain e tschorvamain la tastatura.

Linguas estras

Abilitads communicativas	Las scolaras ed ils scolars acquistan e sviluppan en l'instrucziun da linguas estras abilitads communicativas en ils secturs tadlar, leger, discurrer en in monolog ed en in dialog, scriver e reproducziun da lingua, nua ch'els transfereschan cuntegns confurm al senn d'ina lingua en in'autra. Las scolaras ed ils scolars vegnan qualifitgads d'applitgar abilitads linguisticas en diversas situaziuns, uschè autenticas sco pussaivel. Cuntegns e temas interessants dal mund da viver da las scolaras e dals scolars èn la basa per l'agir linguistic. Per sviluppar cuntinuadamain las cumpetenzas da linguas estras vegn fatga la colliaziun cun il nivel da pretensiun ed ils basegns d'emprender da las scolaras e dals scolars. Per dumagnar cun success las lezias ed ils pensums communicativs basegnan las scolaras ed ils scolars meds linguistics correspundents. Ina lavur sistematica vi dal vocabulari, la pronunzia, la grammatica e l'ortografia sco er la reflexiun da questas chaussas vegn descritta en il champ da cumpetenza *Lingua(s) en il focus*. La lavur vi da questas cumpetenzas na duai betg servir ad atgnas finamiras, mabain en emprima lingia a l'agir communicativ. Il cumenzament vivan ed experimenteschan las scolaras ed ils scolars ils meds linguistics applitgads anc senza enconuscher explicitamain las reglas. Pli e pli enconuschan els - sin fundament d'experientschas, d'observaziuns e da cumparegliaziuns - las structuras e las regularitads e s'occupan da reglas valaivlas generalmain. Sin questa basa po sa sviluppar il 3. ciclus.
Lingua d'arriv sco lingua d'instrucziun	Da princip ha lieu l'instrucziun da linguas estras en la lingua d'arriv. Las scolaras ed ils scolars dovran in input uschè grond sco pussaivel ed in ritg ambient linguistic per emprender linguas estras. Els duain avair savens l'occasiun d'udir questas linguas e da las applitgar activamain. Uschia vegn concepì er il manar classas *(tud. Klassenführung, tal. gestione della classe, engl. classroom management, franz. gestion de la classe)* en la lingua d'arriv e sviluppà dal cumenzament ennà il vocabulari. Però na dastgan las scolaras ed ils scolars betg vegnir surdumandads al cumenzament. Bloccadas da communicaziun difficulteschan l'emprender. Perquai vala il princip: *Uschè blera lingua estra sco pussaivel, uschè pauca lingua da scola sco necessari.* En l'instrucziun dal cumenzament pon vegnir dadas instrucziuns e concepidas fasas reflexivas en la lingua da scola. La cumpetenza pli e pli auta da las scolaras e dals scolars augmenta il diever da la lingua estra.
Conscienza per linguas e culturas	En l'instrucziun da linguas estras emprendan las scolaras ed ils scolars differentas cundiziuns da viver e differentas culturas dals locuturs da la lingua d'arriv. Quai sveglia l'interess e favurisescha in access positiv a la lingua d'arriv ed a la cultura. L'acquisiziun da linguas estras va ensemen cun la reflexiun davart la lingua e cun ina sensibilisaziun per la diversitad linguistica. Las scolaras ed ils scolars accentueschan lur percepziun e sviluppan ina conscienza per linguas, cun analisar quellas e cun scuvrir ed ordinar aspects linguistics. Els profitan da sinergias cun enconuscher connexs e differenzas tranter las differentas linguas. Tras quai pon els sviluppar in'avertadad per autras linguas sco er in interess per l'occupaziun cun linguas. Emprender e cumparegliar conscientamain fenomens linguistics augmenta l'invista dal funcziunament da la lingua e meglierescha la cumpetenza linguistica.
Inscunters autentics e contact direct	Inscunters e contacts cun umans che discurran la lingua d'arriv sco emprima lingua dattan l'occasiun da duvrar la lingua en situaziuns autenticas. Differentas activitads da barat sco excursiuns en il territori da la lingua d'arriv, la communicaziun virtuala, il barat singul u da classas permettan in diever real da la lingua emprendida. Il contact direct cun locuturs da l'autra regiun linguistica promova ultra da quai la communicaziun interculturala e po rinforzar a lunga vista la motivaziun d'emprender. Il chantun Grischun promova explicitamain da profitar da sinergias.

Sequenzas d'instrucziun bilinguas / instrucziun immersiva

Tant en l'instrucziun bilingua sco er en l'instrucziun immersiva vegn dada l'instrucziun dal rom en la lingua d'arriv. Las enconuschientschas spezialas vegnan intermediadas sco sch'i vegniss instruì en la lingua da scola. Entant che la persuna d'instrucziun etablescha ina relaziun explicita tranter la lingua da scola e la lingua d'arriv en l'instrucziun bilingua, emprendan las scolaras ed ils scolars la lingua d'arriv implicitamain en l'instrucziun immersiva. Cundiziuns da success per domaduas furmas d'instrucziun èn autas cumpetenzas linguisticas da las persunas d'instrucziun e material d'instrucziun adequat.

L'instrucziun en la lingua d'arriv po vegnir cumplettada cun fasas da l'instrucziun bilingua. Questas fasas pon avair differentas furmas e tempras e pon vegnir concepidas differentamain tut tenor las resursas ed il potenzial da las persunas d'instrucziun. Uschia pon ins planisar unitads d'instrucziun pli curtas u pli lungas ubain che l'instrucziun bilingua po durar emnas. La persuna d'instrucziun po dar la sequenza bilingua sezza u en il senn d'ina instrucziun interdisciplinara en la furma d'in teamteaching.

L'instrucziun immersiva facilitescha ed optimescha l'emprender linguas. Pli conscientamain che las scolaras ed ils scolars applitgeschan las strategias acquistadas en in nov context da l'instrucziun dal rom ed amplifitgeschan lur vocabulari e lur repertori cun agid da differentas sorts da texts, pli duraivlamain approfundeschan els lur cumpetenzas linguisticas. La confruntaziun cun il diever da la lingua en l'instrucziun dal rom gida a chapir meglier texts da diever ed a render conscienta la savida applitgada inconscientamain en l'emprima lingua. Per facilitar l'access linguistic ad in text da diever serva in sustegn cun cleras finamiras sco noziuns-clav, documents per tadlar, texts simplifitgads linguisticamain u glistas da pleds.

Centrala e l'acquisiziun d'enconuschientschas spezialas, la segunda lingua u la lingua estra vegn er emprendida ed è med per cuntanscher las finamiras. Per scolaras e scolars da scolas bilinguas valan las cumpetenzas da basa da la lingua da scola che vala en la scola respectiva tenor la legislaziun da linguas.

Perquai ch'il tudestg ha in'impurtanza pli gronda en las scolas rumantschas che las autras linguas estras, vegnan pretendidas cumpetenzas da basa pli autas en il 2. e 3. ciclus che en la 1. lingua estra en auters lieus. Il nivel da cumpetenza en il plan d'instrucziun *Tudestg en scolas rumantschas* s'avischina en il 3. ciclus al nivel dal plan d'instrucziun *Tudestg* da scolas tudestgas.

Infurmaziuns cumplementaras per la 3. lingua estra

Rom d'elecziun

Il plan d'instrucziun per la 3. lingua estra (franzos, talian u rumantsch) sa basa pertutgant la structura e las cumpetenzas ch'ins vul cuntanscher sin quel da la 1. e 2. lingua estra. Differenzas essenzialas pertutgan il status facultativ. Correspundentamain han las persunas d'instrucziun la libertad d'applitgar il plan d'instrucziun a moda confurma a la classa ed a la situaziun. Ultra d'intermediar cumpetenzas linguisticas è principala la finamira da cuntentar l'auta motivaziun da las scolaras e dals scolars che s'engaschan facultativamain e d'accentuar il plaschair da la lingua e da l'emprender linguas.

En il chantun Grischun ha la 3. lingua estra ina posiziun speziala, en cumparegliaziun cun auters chantuns, perquai che franzos po esser impurtant per las scolas da cuntinuaziun (p.ex. per scolaras e scolars dal Grischun talian che absolvan lur scolaziuns en il Tessin). Questa posiziun speziala sa mussa en l'ordinaziun da scola che oblighescha las scolas da porscher las linguas naziunalas sco roms d'elecziun, independentamain dal dumber da participantas e participants (cf. ordinaziun da scola art. 27). Las persunas d'instrucziun sustegnan las scolaras ed ils scolars correspundentamain a lur pussaivladads da prestaziun ed als permettan da s'approfundar en temas e cuntegns supplementars (enrichment) resp. da lavurar en l'agen tempo d'emprender vi da cumpetenzas cuntinuantas (accelerazi un).

Cuntinuar cun la didactica da la plurilinguitad	L'activaziun conscienta da la savida preliminara, il transfer, l'applicaziun da strategias enconuschentas, il process d'emprender economic ed autonom han ina fitg auta valur sco princips da la didactica da la plurilinguitad en l'instrucziun da talian. Ultra da quai gida l'applicaziun da la didactica da la plurilinguitad a las scolaras ed als scolars da chapir il talian en il context cumplessiv da l'emprender linguas (estras), da nizzegiar activamain las enconuschientschas acquistadas en autras linguas estras, da cumbinar quellas cun la nova lingua e da vesair il talian sco rom profitabel.

Infurmaziuns davart la structura ed il cuntegn

Survista dal plan d'instrucziun per las linguas

Structura dals plans d'instrucziun per tudestg e linguas estras

Ils plans d'instrucziun da tudestg e da las linguas estras vegnan preschentads separadamain, han dentant champs da cumpetenza cuminaivels. *Tadlar*, *leger*, *discurrer* e *scriver* èn attribuids a l'agir linguistic. En *Lingua(s) en il focus* ed en *Litteratura en il focus* (tudestg) resp. *Culturas en il focus* (linguas estras) èn la(s) lingua(s) ed ils products linguistics l'object d'ina confruntaziun pli profunda cun fenomens linguistics.

La 1. e la 2. lingua estra vegnan illustradas mintgamai en in plan d'instrucziun separà. Il punct d'orientaziun e la cumpetenza da basa dal 3. ciclus èn ils medems per domaduas linguas estras. Per la 3. lingua estra vegn descrit in agen plan d'instrucziun per il 3. ciclus.

Cumpetenzas interlingualas che sa sviluppan èn marcadas cun renviaments.

Sequenzas linguisticas tenor regiuns linguisticas

En la suandanta tabella èn menziunadas tut las sequenzas linguisticas pussaivlas.

Tabella 1: Survista da la successiun da las linguas tenor regiuns linguisticas senza scolas bilinguas

Scola	Lingua da scola	1. lingua estra	2. lingua estra	3. lingua estra
tudestga, talian sco 1. lingua estra	tudestg	talian	englais	franzos rumantsch
tudestga, rumantsch sco 1. lingua estra	tudestg	rumantsch	englais	franzos talian
taliana	talian	tudestg	englais	franzos rumantsch
rumantscha	rumantsch	tudestg	englais	franzos talian

Linguas da scola

En il plan d'instrucziun per il rom tudestg na datti naginas adattaziuns per il Grischun. La structura ed il cuntegn dal plan d'instrucziun per il rom rumantsch e per il rom talian divergeschan là, nua ch'i èn necessarias cumpetenzas specificas da la lingua.

Tabella 2: Cumparegliaziun da la structura dals champs da cumpetenza 1-3 (agir linguistic) en las linguas da scola

Hören / Tadlar / Ascolto	Lesen / Leger / Lettura	Sprechen / Discurrer / Parlato
Grundfertigkeiten Abilitads da basa Competenze di base	Grundfertigkeiten Abilitads da basa Competenze di base	Grundfertigkeiten Abilitads da basa Competenze di base
Verstehen in monologischen Hörsituationen Chapir texts monologics Ascolto monologico	Verstehen von Sachtexten Chapir texts da diever Testi informativi	Monologisches Sprechen Discurrer a moda monologica Monologo
Verstehen in dialogischen Hörsituationen Chapir texts dialogics Ascolto dialogico	Verstehen literarischer Texte Chapir texts litterars Testi letterari	Dialogisches Sprechen Discurrer a moda dialogica Dialogo
Reflexion über das Hörverhalten Reflexiun davart il cumportament da tadlar Riflessione sul modo di ascoltare	Reflexion über das Leseverhalten Reflexiun davart il cumportament da leger Riflessione sul modo di leggere	Reflexion über das Sprech-, Präsentations- und Gesprächsverhalten Reflexiun davart il cumportament da discurrer Riflessione sul modo di parlare

Tabella 3: Cumparegliaziun da la structura dal champ da cumpetenza 4 (agir linguistic) en las linguas da scola

Schreiben	Scriver	Scrittura
Grundfertigkeiten	Abilitads da basa	Competenze di base
Schreibprodukte	Products scrits	Testi
Schreibprozess: Ideen finden und planen	Process da scriver: chattar ideas e planisar	Processi di scrittura: ricerca di idee e pianificazione
Schreibprozess: formulieren	Process da scriver: formular	Processi di scrittura: formulazione
Schreibprozess: inhaltlich überarbeiten	Process da scriver: surluvrar il cuntegn	Processi di scrittura: rielaborazione contenuistica
Schreibprozess: sprachformal überarbeiten	Process da scriver: surluvrar la furma	Processi di scrittura: rielaborazione formale
Reflexion über das Schreibverhalten und eigene Schreibprodukte	Reflexiun davart il cumportament da scriver	Riflessione sul proprio processo di scrittura e sui propri testi

Tabella 4: Cumparegliaziun da la structura dal champ da cumpetenza 5 en las linguas da scola

Sprach(e)n im Fokus	Lingua en il focus	Coscienza linguistica
Verfahren und Proben	Perscrutar lingua	Metodi e prove
Sprachgebrauch untersuchen	Diever da la lingua	Esame dell'uso della lingua
Sprachformales untersuchen	Furma da la lingua	Indagare il linguaggio formale
Grammatikbegriffe		Concetti grammaticali
Rechtschreibregeln		Regole ortografiche
		Storia della lingua

Tabella 5: Cumparegliaziun da la structura dal champ da cumpetenza 6 en las linguas da scola

Literatur im Fokus	Litteratura en il focus	Coscienza letteraria
Auseinandersetzung mit literarischen Texten	Preschentaziun da texts e reflexiun davart l'effect	Confronto con testi letterari
Auseinandersetzung mit verschiedenen Autor/innen und verschiedenen Kulturen	Savida davart geners, furmas da texts, auturAs e lur ovras	Confronto con diversi autori e diverse culture
Literarische Texte: Beschaffenheit und Wirkung	Analisa e sintesa	I testi letterari: il carattere e l'effetto
	Savida davart cultura rumantscha	

Tudestg en scolas rumantschas

Tudestg en scolas rumantschas vegn preschentà en in agen plan d'instrucziun e sa cumpona dals plans d'instrucziun da la 1. lingua estra tudestg e da la lingua da scola tudestg. En il svilup da las cumpetenzas stat sur mintga cumpetenza, tge plan d'instrucziun che serva sco basa.

Tabella 6: Champs da cumpetenza *tadlar, leger, discurrer e scriver* tudestg en scolas rumantschas
Basa 1. lingua estra tudestg (fund alv) e lingua da scola tudestg (fund grisch cler)

Hören	Lesen	Sprechen	Lesen
Monologische und dialogische Texte hören und verstehen	Texte lesen und verstehen	Dialogisches Sprechen	Schriftliche Texte verfassen
		Monologisches Sprechen	Schreibprozess: inhaltlich und sprachformal überarbeiten
Strategien	Strategien	Strategien	Strategien
Sprachmittlung	Sprachmittlung	Sprachmittlung	Sprachmittlung

Tabella 7: Champs da cumpetenza *lingua(s) en il focus e litteratura en il focus* da tudestg en scolas rumantschas
Basa lingua da scola tudestg (fund grisch cler) e basa 1. lingua estra tudestg (fund alv)

Sprache(n) im Fokus	Literatur im Fokus
Sprachgebrauch untersuchen	Auseinandersetzung mit literarischen Texten
Sprachform untersuchen	
Wortschatz	Auseinandersetzung mit verschiedenen Autor/innen und verschiedenen Kulturen
Aussprache	
Grammatik	Literarische Texte: Beschaffenheit und Wirkung
Rechtschreibung	
Sprachlernreflexion und -planung	

Linguas estras

Tudestg en scolas talianas, talian e rumantsch en scolas tudestgas vegnan preschentads cuminaivlamain en il plan d'instrucziun *1. lingua estra chantun Grischun*, ma cun exempels specifics per la lingua. Il medem vala per la 3. lingua estra cun exempels per franzos, talian e rumantsch. Englais sco 2. lingua estra è tuttina per tut las regiuns linguisticas e vegn er preschentà en in plan d'instrucziun separà.

Tabella 8: Champs da cumpetenza *tadlar, leger, discurrer e scriver* tudestg da las linguas estras

Tadlar	Leger	Discurrer	Scriver
Leger e chapir texts monologics e dialogics	Leger e chapir texts	Discurrer a moda dialogica	Products scrits
		Discurrer a moda monologica	
Strategias	Strategias	Strategias	Strategias
Reproducziun	Reproducziun	Reproducziun	Reproducziun

Tabella 9: Champs da cumpetenza *lingua(s) en il focus* e *culturas en il focus* da las linguas estras

Lingua(s) en il focus	Culturas en il focus
Conscienza per la lingua	Tenutas
Vocabulari	
Pronunzia	Enconuschientschas
Grammatica	
Ortografia	Acziuns
Reflexiun e planisaziun davart emprender ina lingua	

Cumpetenzas da basa

Linguas da scola

Las cumpetenzas da basa en las linguas da scola tudestg, rumantsch e talian sa drizzan tenor las cumpetenzas fundamentalas (standards da furmaziun naziunals). En rumantsch sa refereschan tut las cumpetenzas da basa e fundamentalas en tut ils ciclus a la lingua d'alfabetisaziun. En il 3. ciclus vegnan legids e tadlads singuls texts en rumantsch grischun en quellas scolas che alfabetiseschan en l'idiom, e quai en il senn d'ina avischinaziun.

Norma europeica communabla per las linguas

Las cumpetenzas da las linguas d'arriv che ston vegnir acquistadas s'orienteschan al model da cumpetenzas da la Norma europeica communabla per las linguas (NEC) e resguardan ils nivels intermediars ch'èn vegnids sviluppads suenter. Las formulaziuns èn vegnidas adattadas per part e cumplettadas cun atgnas descripziuns. En connex cun las cumpetenzas pertutgant l'agir linguistic (mintgamai 1. cumpetenza resp. 1. e 2. cumpetenza en discurrer) vegnan preschentads graficamain ils nivels validads (p.ex. A1.1). Tar las cumpetenzas da basa vegnan ultra da quai cumplettads ils nivels cun in'indicaziun a las cumpetenzas da basa (standards da furmaziun naziunals).

Tabella 10: Cumpetenzas da basa 1. lingua estra 2. ciclus (fund stgir) e 3. ciclus (fund grisch cler) tenor las cumpetenzas fundamentalas (standards da furmaziun naziunals)

Ciclus	Tadlar	Leger	Discurrer	Scriver
2	A1.1	A1.1	A1.1	
	A1.2	A1.2	A1.2	A1.1
	A2.1 = Cumpetenza fundamentala	A2.1 = Cumpetenza fundamentala	A2.1 = Cumpetenza fundamentala	A1.2 = Cumpetenza fundamentala
3	A2.2 = Cumpetenza fundamentala	A2.2 = Cumpetenza fundamentala	A2.2 = Cumpetenza fundamentala	A2.1 = Cumpetenza fundamentala
	B1.1	B1.1	B1.1	A2.2
	B1.2	B1.2	B1.2	B1.1

Tabella 11: Cumpetenzas da basa 2. lingua estra 2. ciclus (fund stgir) e 3. ciclus (fund grisch cler) tenor las cumpetenzas fundamentalas (standards da furmaziun naziunals)

Ciclus	Tadlar	Leger	Discurrer	Scriver
2	A1.1	A1.1	A1.1	A1.1
	A1.2 = Cumpetenza fundamentala	A1.2 = Cumpetenza fundamentala	A1.2 = Cumpetenza fundamentala	A1.2 = Cumpetenza fundamentala
	A2.1	A2.1	A2.1	
3	A2.2 = Cumpetenza fundamentala	A2.2 = Cumpetenza fundamentala	A2.2 = Cumpetenza fundamentala	A2.1 = Cumpetenza fundamentala
	B1.1	B1.1	B1.1	A2.2
	B1.2	B1.2	B1.2	B1.1

Cumpetenzas da basa mancantas

Tar paucs svilups da cumpetenzas n'èn vegnidas fixadas naginas cumpetenzas da basa. En connex cun quests svilups na vegni betg premess che las scolaras ed ils scolars stoppian cuntanscher in tschert stgalim da cumpetenza en il ciclus respectiv. Ma els duain survegnir la pussaivladad da lavurar vi dals stgalims da cumpetenza che tutgan tar l'incumbensa dal ciclus respectiv.

Tabella 12: Cumpetenzas da basa tudestg en scolas rumantschas 2. ciclus (fund grisch stgir) e 3. ciclus (fund grisch cler)

Zyklus	Hören	Lesen	Sprechen	Schreiben
2	A1.1	A1.1	A1.1	
	A1.2	A1.2	A1.2	A1.1
	A2.1	A2.1	A2.1	A1.2
	A2.2 = Grundkompetenz	A2.2 = Grundkompetenz	A2.2 = Grundkompetenz	A2.1 = Grundkompetenz
	B1.1	B1.1	B1.1	*Grundlage Schulsprache Deutsch*
3	B1.2 = Grundkompetenz	B1.2 = Grundkompetenz	B1.2 = Grundkompetenz	

Cumpetenzas da basa per il rom d'elecziun en il 3. ciclus

La cumpetenza da basa da la 3. lingua estra (franzos, talian u rumantsch) è vegnida fixada sin basa da trais lecziuns per emna ed onn.